

Winternitz Arnold

1872–1938

Különös, hősi korszaka a sebészetnek az a kb. fél-száz esztendő, amely az aszepszis-antiszepszis felismerése, illetve a kemoterapeutikumok és antibiotikumok bevezetése közé esik. A maximális sterilítás következtében ugrásszerűen csökkentek a beavatkozások veszélyei és nőttek a gyógyulások esélyei, tájanatómiaiilag tabu-területekre hatolhattak be, mód nyílt a műtéti technika tökéletesítésére. A fent említett közti éra sok nagy sebészt adott, ami megfordítva is igaz: kiváló sebészek teremtették meg azt. Ekkor lett a kirurgusi mesterség a medicina önálló (szinte a legdinamikusabban fejlődő) tudományága. A hasüregbe hatolás hazai úttörője *Herczel Manó* volt, a mellkaséba *Winternitz Arnold*, akit az idegsebészetünk is pionír mesterének vall.

Winternitz morvaországi születésű, apja gazdatiszt volt, gyermekkorában került Szarvasra, az agrárapostol *Tessedik Sámuel* mezővárosába. A „Viharsarok” e nagy településének szorgalmas népe bizonyára nagy hatással volt a kötelességtudó diákra, aki a középiskolai tanulmányok befejeztével a pesti orvosi karra iratkozott. A millennium évében avatták orvosdoktorrá, *Pertik* professzor csalhatatlanul ismerte fel a szikár, szűkszavú tudorjelöltben a rendkívüli judíciummal párosuló manualitást, a topográfia és a morfológia iránti affinitást, s meghívta intézetébe, a II. sz. Kórbonctanra. *Makai Endre Budapesti Orvosi Újság*-beli nekrológja szerint „az ő finom kezéből került ki az a górcsói metszet, amelyen látható volt a felhám bazális rétegének közvetlen átmenete egy sajátos szövetű rákos daganatba. Ennek a készítménynek alapos áttanulmányozásából indultak ki azok a kutatások, melyek *Krompecher* elmélyedő és kimerítő munkái révén a basaliomák fogalmának felállítására vezettek”.

A patológiai alapstúdiumokat azonban (mint a legtöbb nagy klinikus) csak előkészületnek szánta a gyógyító munkához. Két év múlva már *Dollinger* sebészeti klinikáján megszerezte a műtörvosi oklevelet, majd külföldi tanulmányútra ment. Első mestere a zseniális berni professzor, *Th. Kocher* volt, aki elsősorban pajzsmirigy- és emésztőtraktus-műtétekkel foglalkozott (továbbá operációs metodikákkal és műszerek szerkesztésével), a sebészeti profilt illetően tehát a később Nobel-díjas svájci sebésztanár nem gyakorolt döntő hatást *Winternitz*-re. Körülbelül ugyanez mondható el a boroszlói *Mikulicz*ről is. Legdöntőbb élményeit *W.*

Körte berlini klinikáján szerezte, noha ő is inkább a has sebészetével foglalkozott.

Hazajövetele után 1901-ben kinevezték a Stefánia Gyermekkorház sebészeti osztályának vezetőjévé. A gyermekkor egyik fő sebészeti problémája a farkastorok. *Winternitz* a Magyar Sebész Társaság I. nagygyűlésén (1907) már eredményes metódusmódosítással lepte meg kollégáit. Addig általában a műtétet *J. Wolff* szerint két ülésben végezték. Elsőben a lebenyeket felfejtették, majd 6–8 napig vártak a kollaterális keringés kialakulására. A másodikban végezték el az egyesítést. *Win-*

ternitz szerint az első ülésben történő felfejtéskor a legnagyobb elővigyázat mellett is annyi a szövődmény (vizenyő, gyulladás), hogy célszerűbb az egyesítést egyszerre elvégezni. A lebenyek *Langenbeck*-féle felpreparálását is módosította azzal, hogy a teljes kemény szájpádon elvégezte, s az egyesítésre „csapos” varratokat használt, amelyekhez csapként átluggatott kis alumínium lapocskákat alkalmazott. Az eredmény jobbnak bizonyult a *Wolff*-féle kétüléses módszernél, ezt *Herczel Manó* tanár is megerősítette a hozzászólásában.

A másik kényes terület az appendicitis volt. 83 műtétről számolt be 19%-os összsmortalitással. Sajnos, nagy részük későn került „kés alá”, kifejlődött a hasi beavatkozás kiszámíthatatlan réme: a peritonitisz. Ezért főleg *Sprengel* és *Hippel* a korai műtét mellett szálltak síkra, amivel 5% körüli lehet leszorítani a mortalitást. Csakhogy *Winternitz* statisztikával statisztikát, tekintélyekkel tekintélyt állít szembe, ugyanis a nagyhírű *J. Orth* professzor szerint a korai beavatkozások 10 százalékában teljesen ép féregnyúlványt vesznek ki. Sebészünk nem híve a túl korai beavatkozás-

nak. Közben a „sebészeti kórtan és diagnostika” tárgyköréből megszerezte a magántanári fokozatot.

A gyermeksebészetről 1911-ben a Telepy utcai kórház sebészeti osztályának az élére került. A Magyar Sebész Társaság nagygyűléseinek általában a főelőadója. Az 1910-ben tartott III. összejövetelen „Az ízületek körüli törések véres varratáról” számolt be, majd a tracheobronchoszkópia gyakorlati értékéről, amelyről *Paunz Márk* szerzőtársával közösen már az Orvosi Hetilap 1908. évfolyamában is több jelentős cikket jelentetett meg.

A bronchoszkópia diagnosztikai lehetősége, a tüdőkavernák és tumorok gyakorisága, az önálló osztály, valamint a kor legnagyobb mellkasi sebészével, *F. Sauerbruch* berlini professzossal az I. világháború idején történt személyes megismerkedése voltak azok az összetevők, amelyek a mellkasi sebészet felé fordították szigorú figyelmét és precízen engedelmessé ujjait. A *Gyógyászat* 1924. évfolyamában, az *Orvosképzés* 26. számában (1936) a tüdősebészet alapelveiről, az *Orvosi Hetilap* 1929. évfolyamában *A tüdőkavernák sebészi kezelése plombákkal* címmel írt összefoglaló dolgozatot.

Kitűnő mestere volt a *Sauerbruch*-féle paravertebrális thorakoplasztikának. Munkatársaival sikeresen távolított el egy olfactorius barázdában elhelyezkedő érdaganatot (*Gyógyászat*, 1931), a sebészek nagygyűlésén összefoglaló előadást tartott a gerincvelő sebészetéről (1936), az előzőt a Szent István-kórház sebészeti osztályáról, ahol 1919–1933 között, az utóbbit a Rókusból, ahol 1933-tól az 1937-ben történt nyugdíjba vonulásáig gyógyított. Sebészeti kvalitását elég azzal jellemezni, hogy méltó utóda volt *Hüllt Hümér* főorvosnak. *Hollán Henrik* könyve szerint (*A Rókus Kórház története*) *Winternitz* mintegy 350 eredményes agy- és gerincagy-műtétet végzett. Az *Orvosi Hetilap* 1926. évfolyamában megjelent *Vese és ureterkövek jelentősége a hasi diagnostikában* c. cikke a jobb oldali ureterkövek és az akut appendicitis közötti diagnosztikus nehézségek fontosságára, különösen a spontán fájdalmak és a nyomásérzékenységek közötti aránytalanságra, vagyis az ún. irradiáló fájdalom eshetőségére hívta fel a figyelmet, amely mindig ureterkő mellett szól.

Nyugdíjba 1937-ben ment, önként. A Népszavától a Magyar Hírlapig szinte valamennyi napilap fölhördült. Különösen a szociáldemokraták lapja, amely nem győzi eléggé hangsúlyozni: *Winternitz* professzor (mert akkor már kinevezést kapott a pécsi egyetemre) nem áll többé rendelkezésére a szegény ingyenbetegeknek. Kevés ember került annyira a nyilvánosságot, mégis talán ő ihlette meg a legtöbb író, újságíró. *Móra Ferenc* a Magyar Hírlap 1933. évi december 10. számában írta meg epekőműtétjének a hiteles történetét. Gyönyörű „honorárium” a sárgaságot okozó zárókövek kivételéért. *Karinthy Frigyes* a Magyarországi 1937. szeptember 2. számában írta meg *A professzor utolsó műtete kórházában* c. kis remek karcolatát. Szívoperáció volt. Ez az utolsó műtéti beavatkozása. „Az ember hallja, de nem hiszi. Mint-

ha azt mondanák, nyugalomba küldik a Bazilika kupoláját” — hangzik a jellegzetes karinthyáda.

Különösen a lenyelt és az özofáguszban megakadt csontszilánkok eltávolításához értett szinte egyedülálló műtéti találékonysággal. Nemegyszer hívták külföldre, s őt is többször meglátogatta *Sauerbruch* tanár, például egyszer a *Korányi*-klinikán, ahol a világ akkori két legnagyobb mellkasi sebészének kellett döntenie egy beavatkozás ügyében. Az előkelő páciens csak akkor nyugodott meg, miután a két sebész egybehangzóan mellőzendőnek ítélte a műtétet.

1938 tavaszán *Winternitz* tiszteletére nemzetközi orvostovábbképző tanfolyamot rendeztek fővárosunkban. Különösen a párizsi *Leriche* és a svéd *Olivecrona* előadása volt érdekes. *Leriche* a szimpatikus idegrendszer, *Olivecrona* az agytumороk operációjáról értekezett. A vendéglátó professzor ekkor már sejtette, hogy beteg. Saját magán kórismézta a tüdőrákot, ami ellen egy életen át küzdött. Erős dohányos volt, nem voltak fóbiái, s nem tudott a sok cigarettáról lemondani. Ez ha végső okként ugyan nem bizonyítható, a kifejlődést bizonyára siettette. Még az év november 28-án a betegek örökre elvesztették. Kívánsága szerint a tudomány (léten túli) szolgálatára felboncolták.

Kevés nagy embert gyászoltak ilyen őszinte megdöbbenéssel. Minden fórum elbúcsúztatta az önzetlen orvost, a világ egyik legnagyobb sebészét, az egyenes jellemű kollégát. *Verebély* rektor a zseniális tanártársat méltatta a koporsónál, *Sauerbruch* az adjunktusát küldte el a temetésre, a *Budapesti Orvosi Újság* hasábjain *Makai Endre* szép nekrológban ismertette ezt a különösen kincsese életművet, tanítványai nevében a *Gyógyászat* lapjain *Skoff Tibor*, az *Orvosi Hetilapban Vámosy Zoltán*, a *Magyar Orvos* első oldalán *Kubányi Endre* tisztelgett emléke előtt. A *Pesti Napló*-ban *Wallenstein Árpád dr. Semmelweis* és *Korányi Frigyes* emblémájával ellátott cikkben érzékeltette a veszteséget.

A saját gyászjelentését ő maga fogalmazta meg, nehogy kegyeletből „kicikornyázzák”. A legszebben *Márai Sándor* írt róla. „Ők ketten, a halál és az orvos, mindig szembenállottak, s éppen ők ketten ismerték egymást. A sebész vállalta a szenvedést — s ez a halál nagy példája, egy nagy élet mélyen és csodálatosan harmonikus befejezésének a példája. Példa arra, hogy élettől és halállal szemben, szenvedés és emberi nyomorúság végeztével szemben, tehát a lázadással és a türelmetlen terrorral szemben az igazi ember egyetlen különös fegyvere a türelem és az alázat... Egy türelmetlen korban, mely nem tiszteli az embernek önmagával és sorsával kötött nagy, mélyen előkelő és titokzatos szerződéseit, a tudós bölcs és türelmes halála példázat is. Mert igazi élet, mint igazi halál, nincs méltóság, bölcsesség és türelem nélkül. Ez a stílus, amelyet ma sokan lenéznek. De a stílus — így tanultuk — az ember.”

Jó lenne hinni, hogy eleven az emléke ennek a szerény, szikeforgató kivételes orvosóriásnak.